Six test pits (a total of 9.75 m²) were excavated at Utenio Sq. 7 (Fig. 1). Test pit 1 contained a 28–94 cm thick, 16th – late 19th century cultural layer, test pits 3–5 mixed layers of various thicknesses with 16th – late 19th century finds (Figs. 2–3), test pit 5 one sherd of an 8th–9th-century partly thrown pot (Fig. 4), and test pit 6 a 64 cm thick, 14th – late 19th century cultural layer (Fig. 5). 6.16 m² were surveyed in the cable trench. The soil dug out of the trench contained 17th–19th-century finds and one 8th–9th-century sherd. 5.44 m² were excavated at the site of the new cable trench. It was excavated down to the top part of a cultural layer up to 30 cm thick that dates to the 18th–20th-century.

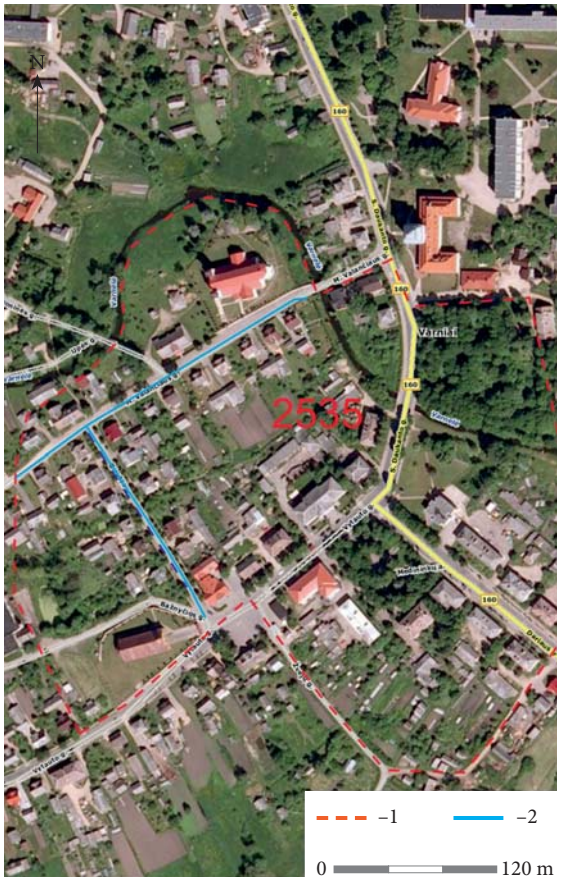

1 pav. Tyrimų vietos planas: 1 – Varnių senojo miesto vieta; 2 – 2012 m. tirtos gatvės. *D. Balso brėž.*

Fig. 1. Plan of the excavation site: 1 – the Varniai Old Town location; 2 – the streets excavated in 2012

VARNIAI

Darius Balsas

Birutės ir M. Valančiaus gatvės

2012 m. Varnių senojo miesto (UK 2535) teritorijoje, Birutės ir M. Valančiaus gatvėse suprojektuotos buitinių nuotekų trasos šulinių vietose vyko žvalgomieji archeologiniai tyrimai. 390 m ilgio trasos dalyje suprojektuotų šulinių vietose buvo ištirta 19 šurfų, iš viso 89 m² bendras plotas (1 pav.).

Manoma, kad Varnių vietovė buvo pradėta apgyvendinti XIII–XIV a. sandūroje. Tai, kad čia būta gyvenvietės 1370 m., patvirtina ir rašytiniai šaltiniai. Seniausią Varnių gyvenvietę galima apibūdinti kaip neįtvirtintą gyvenvietę, kuri kūrėsi gerai gamtos kliūčių apsaugotoje vietoje. 1417 m. buvo įkurta Medininkų vyskupija. Tų pačių metų spalio 24 d. Vilniaus katedros klebonas Motiejus iš Trakų konsekruotas Žemaičių (Medininkų) vyskupu. XVI–XVII a. nusistovėjo miesto dydis ir gyventojų kiekis. XVI a. Varniuose buvo nuo 60 iki 100 gyvenamųjų namų. Istorinė medžiaga ir sklypų netolimoje aplinkoje vykę archeologiniai tyrimai rodo, kad Varnių gyvenvietė formavosi

ir plėtėsi dešinėje Varnelės upės pusėje. XV a. buvo iškasta nauja upės vaga, kuri sujungė Varnelės kilpos galus. Taip miestelio dalis atsidūrė saloje, kurią dabar jau iš visų pusių juosė Varnelės vandenys. 2012 m. tirtos gatvės patenka į šią teritoriją. Žemaičių vyskupo Stepono Giedraičio laikų altarijos sklypų plane nurodyta, kad Varnelė (kilpoje) keitė savo vagą. Naujai iškasta vaga, išlikusi iki mūsų dienų, vadinama naująja Varnele, o senoji buvo gerokai toliau į ŠR nuo jos. Teritorija tarp senosios ir naujosios vagų plane vadinama pelkėta ir nepraeinama. Ši vieta vyskupo leidimu XVIII a. viduryje ir II pusėje buvo užpilta ir nusausinta. Užpelkėjęs upės krantas siekė beveik dabartinę M. Valančiaus gatvę. Sprendžiant iš piltinio grunto radinių, ši vieta galėjo būti pradėta užpilti ne anksčiau kaip XVI–XVII a., galbūt prieš statant naują mūrinę katedros bažnyčią. Didžioji dirbtinės salos dalis, bent jau XV–XVI a. buvo pelkėta. Dešinėje Varnelės kilpos pusėje buvo Vyskupo dvaro vieta, kuri vėliau pateko į dirbtinai sukurtą salą. (Genys J., Varnių raida iki XVII a. pabaigos, *Žemaičių praeitis*, t. 4, V., 1996, p. 15–28).

Tyrimų metu visuose šurfuose po asfalto danga aptiktas akmenų grindinys, sudėtas iš netašytų lauko riedulių, datuojamas XX a. pradžia. Po akmenų grindiniu ir niveliaciniais gatvės sluoksniais fiksuotas 20–65 cm storio kultūrinis sluoksnis, pagal archeologinius radinius datuojamas XIX–XX a. Tarp radinių rasta pavienių XVIII a. keramikos fragmentų. Ištirtuose šurfuose M. Valančiaus gatvės Š dalyje aptiktas 2,1 m storio griuvenų sluoksnis su plytų duženomis ir kalkių skiedinio intarpais. Šis sluoksnis gali būti susijęs su šalia esančios bažnyčios statyba. Taip pat šios gatvės atkarpoje, šurfe 7, 1,4–2,9 m gylyje nuo esamo gatvės paviršiaus aptiktas XVI–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su

2 pav. Puodyninis koklis kryžmine anga. D. Balso nuotr.

Fig. 2. A 'pot-shaped' stove tile with a cruciform mouth

0 5 cm

puodyniniais kokliais kryžmine anga (2 pav.), puošta bangelėmis ir linijomis bei glazūruota žiesta keramika. Birutės ir M. Valančiau gatvių sankryžoje, šurfe 14, 1,65 m gylyje nuo esamo gatvės paviršiaus fiksuotas medinės rentininės konstrukcijos fragmentas – siena surėsta iš 4–5 cm storio ir 11–15 cm pločio tašytų lentų.

Tyrimų metu iš viso rasta XVI–XIX a. 414 radinių, kurių didžiąją dalį sudaro puodyninių koklių šukės – 342 vienetai, buitinės keramikos – 44 vienetai, metalinių dirbinių – 15 vienetų, stiklo – 8 vienetai, 3 plokštinių koklių fragmentai. Radiniai saugojimui perduoti Žemaičių vyskupystės muziejui Varniuose.

Birutės and M. Valančiaus Streets

In 2012, 19 test pits (a total of 89 m^2) were excavated at the sites of planned wells in a 390 m long trench on Birutės and M. Valančiaus Streets in Varniai Old Town (Fig. 1). Stone paving created using plain fieldstones and dating to the early 20th century was found under the asphalt pavement. Under this, a 20–65 cm thick cultural layer that dates to the 19th–20th century based on the finds was recorded. The finds included isolated 18th-century potsherds. A 2.1 m thick layer of rubble with seams of brick rubble and lime mortar was discovered in the test pits exca-

vated in the N part of M. Valančiaus Street. This layer could be connected with the construction of the nearby church.

A 16th–18th-century cultural layer with 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*) with a cruciform mouth (Fig. 2) and hand thrown pottery that is decorated with wavy and straight lines and glazed was discovered in test pit 7 at a depth of 1.4–2.9 m below the street's current surface. A fragment of a log structure: a wall made of 4–5 cm thick and 11–15 cm wide squared timbers, was recorded in test pit 14 at a depth of 1.65 m below the street's current surface at the intersection of Birutės and M. Valančiaus Streets.

A total of 414 16th–19th-century finds were discovered, the bulk of them 'pot-shaped' stove tile (*Topfkacheln*) fragments (342 sherds) (Fig. 2), household pottery (44 sherds), metal artefacts (15 artefacts), glass (8 shards), and 3 panel stove tile (*Blattkacheln*) fragments.

VEISIEJAI

Birutė Lisauskaitė

Tyrimai Veisiejų miestelyje

2012 m. lapkričio mėnesio pabaigoje vykdyti archeologiniai tyrimai Veisiejų (Lazdijų r.) dvaro sodybos (UK 270) ir Veisiejų miesto istorinės dalies (UK 17121) teritorijoje, vykdant „Santarvės aikštės, gatvių rekonstrukcijos ir automobilių aikštelės statybos" bei „Veisiejų kultūros namų pastato rekonstrukcijos S. Dariaus ir S. Girėno g. 33" ir telekomunikacijų linijų įrengimo vaizdo kameroms Vytauto ir J. Neimonto gatvių kampe bei Veisiejų dvaro sodybos parko P dalyje, šalia naujai statomos estrados, projektus. Veisiejų kultūros namų priestato S. Dariaus ir S. Girėno g. 33 vietoje buvo ištirtos 5 perkasos, kurių bendras plotas 220 m^2, telekomunikacinių įrenginių vietose iškasti 1x1 m dydžio 7 šurfai, ištirti 7 m^2, žvalgymai vykdyti telekomunikacinių ryšių ir pėsčiųjų takų rekonstrukcijos darbų metu 13260,98 m^2 plote.

Duomenys apie Veisiejų miestelį yra iš XVI a., kai 1525 m. Žygimantas Senasis patvirtino privilegijas Veisiejų smuklėms ir turgui, o 1526 m. bažnyčiai statyti. Prekybos privilegija ir bažnyčia sudarė prielaidas formuotis miesteliui. Per pusiasalį ėjo pagrindinis kelias iš Merkinės Seinų link. Gyvenamosios sodybos greičiausiai buvo išdėstytos šalia jo, kas sudarė galimybę atsirasti linijiniam miestelio planui. 1559 m. Veisiejų dvaro žemės buvo išmatuotos valakais. Tikėtina, kad tada susiformavo miestelio centrinės dalies planas su stačiakampe aikšte. Matuojant valakus dvaro žemėse, miestelis išplėstas į V nuo įsikūrusios gyvenvietės. Prisiderinant prie jau esančio pagrindinio kelio buvo suplanuota aikštė ir iš jos kampų išeinančios 6 gatvės.

Atlikus architektūrinius ir urbanistinius tyrimus buvo nustatyta, kad tada tankiausiai buvo gyvenama į Š pusę nuo bažnyčios. 1762 m. nugriautos bažnyčios vietoje, priešais dvaro sodybos rūmus (1 pav.) buvo pradėta statyti mūrinė bažnyčia. 1924 m. sudegė beveik visas Veisiejų miestelio centras, t. y. apie apie 150 namų, vaistinė, paštas, klebono sodyba. Išliko tik Seinų gatvė, buvusi kitapus bažnyčios. Po gaisro už bažnyčios 1925 m. iškilo mūrinė klebonija, 1927 m. atstatyta sinagoga, pertvarkyta dabartinė Santarvės aikštė. Miestelio aikštė buvo negrįsta.

Archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu J. Neimonto ir Vytauto gatvėse įrengiamos tele-